

Romantičarske karakteristike u djelima Luke Botića "Bijedna Mara" i "Petar Bačić"

Banović, Valentina

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:327748>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2023-06-03**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Sveučilišni preddiplomski jednopredmetni studij Hrvatskoga jezika i književnosti

Valentina Banović

**Romantičarske karakteristike u djelima Luke Botića *Bijedna Mara* i
*Petar Bačić***

Završni rad

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Dubravka Brunčić

Osijek, 2020.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za hrvatski jezik i književnost

Sveučilišni preddiplomski jednopredmetni studij Hrvatskoga jezika i književnosti

Valentina Banović

**Romantičarske karakteristike u djelima Luke Botića *Bijedna Mara* i
*Petar Bačić***

Područje humanističkih znanosti, filologija, teorija i povijest
književnosti

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Dubravka Brunčić

Osijek, 2020.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravila te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni. Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 10.9.2020.

Valentina Banović, 1312104123

ime i prezime studenta, JMBAG

Sadržaj

1. UVOD	1
2. KNJIŽEVNO STVARALAŠTVO LUKE BOTIĆA	3
3. HRVATSKA ROMANTIČARSKA EPIKA U STIHU	5
3.1. Botićev model epike u stihu	6
4. ROMANTIČARSKE KARAKTERISTIKE U DJELU <i>BIJEDNA MARA</i>	7
4.1. Tema ljubavi.....	8
4.2. Likovi junaka i likovi junakinja	9
4.3. Uloga pjesnika Franje Boktulija.....	10
4.4. Hibridnost književnih vrsta	11
5. ROMANTIČARSKE KARAKTERISTIKE U DJELU <i>PETAR BAČIĆ</i>	13
5.1. Ljubav.....	14
5.2. Likovi junaka i likovi junakinja	15
5.4. Romantičarski folklorizam i pučka fantastika.....	16
5.5. Romantični pejzaž	17
6. ZAKLJUČAK	18
7. LITERATURA.....	19

Sažetak

U ovom radu analizirani su romantičarski elementi u djelima Luke Botića *Bijedna Mara* i *Petar Bačić*. Unutar poglavlja *Književno stvaralaštvo Luke Botića* predstavljeno je njegovo stvaralaštvo, ali i njegov život te njegova najznačajnija djela koja su obilježila njegovu književnu karijeru. Osim toga, ukratko su predstavljene glavne značajke djela *Bijedna Mara* i *Petar Bačić* koji su glavna tema ovog rada. U poglavlju *Hrvatska romantičarska epika u stihu* ukratko je objašnjena definicija same epike u stihu, te su u potpoglavlju *Botićev model epike u stihu* prikazana djela koja pripadaju korpusu epike u stihu. Poglavlje *Romantičarske karakteristike u djelu Bijedna Mara*, prikazuje romantičarske elemente i motive, odnosno elemente i motive koji su karakteristični za ovo djelo i prema kojima se djelo svrstava u korpus romantičarskih djela. Nadalje, u poglavlju *Romantičarske karakteristike u djelu Petar Bačić* predstavljene su romantičarski elementi prema Marijanu Bobincu i Aleksandru Flakeru, ali isto tako i prema Stipi Botiću i Mirku Tomasoviću. Prikazani su ključni elementi i motivi koji su karakteristični za djelo *Petar Bačić* i koji ga čine romantičarskim djelom. Na samom kraju ovog rada donesen je zaključak i prikazana je literatura koja je korištena te sadržaj cijelog rada.

Ključne riječi: *Luka Botić, epika u stihu, Petar Bačić, Bijedna Mara, romantizam*

1. UVOD

U ovom radu obrađuju se djela Luke Botića *Bijedna Mara* i *Petar Bačić* i analiziraju elementi romantizma u tim djelima. Aleksandar Flaker navodi „kako je predmet književnosti i umjetnosti svijet čovjekovih osjećaja, nasuprot racionalizmu isticali iracionalizam, osporavali su teze o antičkoj umjetnosti kao idealnoj i nasuprot tome tražili svoja izvorišta u pučkoj umjetnosti i usmenom stvaranju vlastitog, ali i stranih naroda koji su do tada stajali izvan zapadnoevropskog kulturnog kruga.“ (Flaker: 105) Marijan Bobinac navodi da se u književnosti i u likovnim umjetnostima romantizam razvija u razdoblju između posljednjeg desetljeća 18. stoljeća i sredine 19. stoljeća, točnije pojam romantizma se „odnosi na književnopovijesno razdoblje ograničeno vremenom između 1790. i 1850. godine.“ (Bobinac, 2012: 39)

U 19. stoljeću, točnije četrdesetih godina 19. stoljeća pojavljuju se djela u hrvatskoj književnosti u kojima se prepoznaje romantičarska poetika, autori se oslanjaju na ranonovovjekovne žanrove, ali i na usmenu književnost. „Hrvatski su romantičari konstruirali skoro sve književne rodove i vrste: najzastupljenije je lirsko pjesništvo, od ljubavnih i misaonih pjesama u narodnoj tradiciji do epskih poema bajronskog tipa, obilna je putopisna književnost, pišu se prve drame.“ (Isti: 148) Također, važno je spomenuti razvoj romana u romantizmu, koji je za romantičare imao veliko značenje „zbog toga što je u tradicionalnoj poetici i estetici bio posve zanemaren.“ (Isti: 196) Osim toga, objavljuju se kraća i dulja djela koja pripadaju epici u sihu, a Bobinac ih navodi kao pripovijedne vrste u stihu, koje naglo počinju gubiti svoj status koji su imale u dotadašnjim stoljećima, ali u 19. i 20. stoljeću ta se vrsta uspjela održati, ali u drugačijem obliku, te je isprepletena zajedno s lirskim elementima. (Isti, 2012: 224-225)

Nakon obnove vrste ističu se mnogi pripovjedni tekstovi u stihu, a posebno mjesto zauzima i djelo Ivana Mažuranića, *Smrt Smail-age Čengića* (1846). (Isti, 2012: 225) Kao rodovi i vrste, tako su i teme u romantizmu raznovrsne poput neostvarene i tragične ljubavi, gubitka identiteta čovjeka te potraga za identiteom. Također, jedan od važnih motiva koje Bobinac navodi, svakako je i ljubav prema domovini, ali i tamne, noćne strane čovjeka i prirode. (Isti, 2012: 245) Nadalje, navodi kako je „jedna od središnjih tematskih odrednica romantičke književnosti spoznaja o gubitku prvobitnog jedinstva svijeta, o gubitku jedinstva između čovjeka i prirode.“ (Isti, 2012: 245)

U ovom radu analiziraju se romantičarska obilježja u djelima *Bijedna Mara* i *Petar Bačić*. Elementi su uočeni na temelju radova i knjiga Marijana Bobinca, te Aleksandra Flakera, ali i Mirka Tomasovića i Stipe Botice koji detaljno govori o životu i stvaralaštvu Luke Botića. Vidljivo je da su djela zapravo jedinstvena i da su se isticala u odnosu na druga djela i prethodno popularne

junačke epove. U djelima su prikazani ljubavni odnosi koji su neostvoreni zbog različite vjere, ali i različitog staleškog poretka. Junaci ovih djela prikazani su u romantičarskoj maniri, odnosno kao hipersenzibilni junaci koji su spremni boriti se za ljubav, ali na kraju odustaju i predaju se.

2. KNJIŽEVNO STVARALAŠTVO LUKE BOTIĆA

Književnik Luka Botić¹ svojim književnim radom pripada razdoblju romantizma ali i predrealizma u hrvatskoj književnosti, prema tome brojni književni povjesničari ističu prisutnost brojnih romantičarskih elemenata u njegovim djelima i time ga smatraju važnim predstavnikom romantičarkog epa u hrvatskoj književnosti. Dunja Fališevac u svojoj knjizi *Kaliopin vrt II*, navodi da između šestog i sedmog desetljeća 19. stoljeća u hrvatskoj književnosti nastaje iznimno velik broj „strukturom relativno tradicionalnih narativnih djela u stihu“ (Fališevac, 2003: 20), u kojima se opjevavaju epske fabule s ne tak važnim povijesnim događajima, a upravo tada i Luka Botić objavljuje *Pobratimstvo* (1854.), *Bijednu Maru* (1861.) i *Petra Bačića* (1862.) (Ista: 20). Također i Miroslav Šicel navodi kako je Botić na literarnu scenu stupio „pripovietkom od pjevanja“ *Pobratimstvo*, te iste godine u *Nevenu* objavljuje pripovijetku *Dilber Hasan* (1854.), a nakon sedam godina objavljuje dva veća djela *Bijedna Mara* i *Petar Bačić*. (Šicel, 2004: 90). Botićeva prva pripovijetka u stihovima bila je novost te je bila inspirirana narodnom poezijom, pa je za nju 1854. godine dobio nagradu *Nevena*. Nadalje, Nedjeljko Mihanović u *Hrvatskom biografskom leksikonu* navodi da je iste godine u *Nevenu* tiskana većina Botićevih pjesama, ali i pripovijedaka pod nazivom: *Što će meni cvijeće svakojako, Tri muke bjeguncima, Srb ide u rat i Dilber-Hasan*. (<https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=2569>, pristupljeno: 1.9.2020.) Nadalje navedeno je kako je prema talijanskim uzorima lirski obradio povijesne motive koji se pronalaze u djelima *Bijedna Mara* i *Petar Bačić*. (Isti, pristupljeno: 1.9.2020) Šicel naglašava da su sva tri Botićeva spjeva „romantično-vizionarna“ (Šicel, 1997: 142), ali se u nekim dijelovima pojavljuje fantastika, osobito u *Petru Bačiću*, gdje uvodi element sna kroz koji se ostvaruje fantastika, ali stvaraju se i razne neobične i tajanstvene situacije. (Isti: 142)

Luka Botić objavio je romantičarski spjev *Bijedna Mara* 1861. godine. Cvijeta Pavlović navodi kako se u hrvatskom romantizmu zadržava tema o povijesnim događajima, ali u potpuno novom literarnom izrazu. Naime, u 19. stoljeću ep se polako gubi, radnja ipak ostaje važna, ali se pokušava ispričati na lirski način. (Pavlović, 1998: 380) Prema tome, Pavlović navodi da „je i u hrvatskoj književnosti nastala romantična pjesan ili romantički spjev, mješovita književna vrsta u kojoj je lirsko nadvladalo epsko“ (Ista: 380) Nadalje, Pavlović navodi kako se djelo *Bijedna Mara* percipira „kao epskolirska pjesma narodnoga tipa. No ona je i velika inovacija.“ (Ista: 381) Djelo *Bijedna Mara* strukturirano je iz perspektive dvaju pripovjedača, a Botićeva želja je bila da djelo

¹Luka Botić, rođen je u Splitu 22. siječnja 1830. godine, zaposlio se 1852. U Gajevoj tiskari u Zagrebu, a 1853. postaje zamjenikom ravnatelja na imanju Đakovačke biskupije. Umire u Đakovu 22. kolovoza 1863. godine.

bude prihvaćeno od naroda i dalje prepričavano. Upravo to se i ostvarilo, priča se proširila u narodu, a Stjepan Grčić tiskao je proznu verziju koju je čuo od seljaka u Dugopolju, pod nazivom *Kula u Rupotinama*. Pavlović dalje navodi da „na nastanak *Bijedne Mare* utjecao je roman Marka Kažotija *Miljenko i Dobrila*, kao i naorodna pjesma *Zlosretna Mare Biteljkinja*.“ (Ista, 1998: 380) U svojoj drugoj stvaralačkoj fazi, u kojoj je i nastalo djelo *Petar Bačić*, Botić je „motiviran mletačkim kroničkim zapisima o životu u Splitu i Dalmaciji“ (Botić, 1989: 21) u kojima isprepleće razne radnje i nudi rješenja radnji, odnosno problema koji su i glavni pokretači same radnje. Tako u djelu *Petar Bačić* nudi razrješenje odnosa između dvoje mladih koji pripadaju različitim staleškim položajima. Za stvaranje takve fabule bio mu je potreban snažan muški lik, odnosno Petar Bačić kojeg dovodi u razne situacije koje u liku izazivaju napetost i neodlučnost, a koji je motiviran logikom srca, odnosno, Botić navodi „nesigurnim, hirovitim i afektivnim razlozima.“ (Isti: 21) U djelu *Petar Bačić* Botić izdvaja lirske i epske motive, ali navodi kako su lirski motivi mnogobrojniji od epskih. Petar Bačić odlučuje se osvetiti svojim neprijateljima pomoću neprijatelja Turaka. Osim toga, navodi da je Petar Bačić jedan od najdetaljnije obrađenih likova Botićevih djela te je njegovo stanje „konzistentno, trajno i temeljito“. (Isti, 1989, 49) On je u životu učinio dva velika postupka: prošnja Jelice Alberti i bijeg Turcima. Dok je boravio kod Turaka pronalazi spas u snu te se vraća natrag svom narodu.

3. HRVATSKA ROMANTIČARSKA EPIKA U STIHU

Definiciju epike u stihu dala je Dunja Fališevac u svojoj knjizi *Kaliopin vrt* gdje navodi da epika u stihu obuhvaća sva ona djela hrvatske književnosti „u kojima prikazani svijet ima fabularni karakter, u kojima je literarni subjekt, narator, smješten – najčešće – izvan prikazanog svijeta, a temeljni oblik iskaza predstavlja stihovana naracija.“ (Fališevac, 1997: 5) Nadalje, Fališevac navodi da se epsko djelo odvija na dvije razine: „jednu razinu predstavlja naracijska situacija, koja je dovedena pred oči čitatelju, a u njezinu središtu nalazi se pripovjedač, a druga je razina ona koju strukturira fabula oblikujući povijest prikazanih događaja s njihovim junacima i likovima.“ (Ista, 1997: 5) Osim toga Fališevac navodi kako se te dvije razine u epskoj strukturi ne prepleću, a u zapadnoeuropskom književnom krugu, Fališevac navodi kako je epika u stihu „dopuštala vrlo mnoge i brojne tipove fabularnog oblikovanja, te je u raznim oblicima postojala kroz cijelu antiku, nastavila život kroz srednji vijek, a novim se snagama obnovila u doba humanizma.“ (Ista, 1997: 6)

Početak 19. stoljeća, točnije od 1813. godine započinje hrvatski književni narodni preporod, a unutar tog narodnog preporoda nastaje ilirski pokret. Bobinac navodi kako su upravo taj pokret ilirizma nastojali prikazati „kao hrvatski romantizam“ (Bobinac, 2012: 146). Naime, hrvatski romantizam uvelike se razlikovao od europskog romantizma u kojem je individualizam bio dominantan, dok je u hrvatskom romantizmu glavnu ulogu igrao kolektivizam. Osim toga Bobinac navodi da je „hrvatski romantizam imao svoju prethodnu fazu, predromantizam, potom vrijeme u kojem je dominantan, te razdoblje produžena trajanja, postromantizam.“ (Isti: 146) Nadalje, navodi kako je hrvatski romantizam razvio sve „tipične žanrove i vrste.“ (Isti: 146) Hrvatska epika u stihu rođena je u doba humanizma, a nastavila se u epohi renesanse, te u epohama baroka i prosvjetiteljstva, kao i realizma (sve do kraja 19. stoljeća). Svoje zadatke u navedenim epohama obavljala je disciplinirano. Fališevac navodi da u hrvatskoj književnosti, sredinom 19. stoljeća nastaju novi epski modeli „s novim, promijenjenim odnosom prema suvremenoj zbilji i prema povijesti, a moderni po svojim poetološkim osobinama.“ (Fališevac, 1997: 16). Dva jako bitna epska modela, koje Fališevac navodi u hrvatskoj književnosti, a koji su utjecali na epsko stvaralaštvo 19. stoljeća su Demetrovo *Grobničko polje* (1842.) i Mažuranićev ep *Smrt Smail-age Čengića* (1846.) (Ista: 16) Osim toga navodi kako su oba djela povijesni spjevovi, odnosno Demetrovo *Grobničko polje* navodi kao „povijesno nepotvrđen[u] legend[u]“ (Ista: 16) Naime, djelo nema nikakvu radnju, niti tijek fabule, nema opisa junaka niti bitke, ali je prikazana povijest i česti monolozi i dijalozi glavnih junaka. Drugi važan ep, *Smrt Smail-age Čengića* imenuje kao ep u kojem se „opjevava suvremeni događaj“ (Ista: 17), a ep se oslanja ponajprije na Gundulićev

ep, *Osman*. Naime, glavna tema djela sukob je između kršćana i islama. Prema tome u ovim su epovima izražene „ideološke, političke, nacionalne, kulturnopovijesne i estetičke koncepcije preporodnog vremena.“ (Fališevac, 2003: 18) Osim spomenutih djela Fališevac navodi i ostale autore i njihova djela u stihu koja nastaju kasnije u 19. stoljeću: „Luka Botić objavljuje tada *Pobratimstvo*, *Bijednu Maru* i *Petra Bačića*, Ivan Dežman *Smiljana i Koviljku*, Medo Pucić *Cvijetu*, Paskoje Antun Kazali *Zlatku*, Mato Vodopić *Robinjicu*, a još je i niz sličnih djela.“ (Fališevac, 1997: 18) Naime ova djela razlikuju se od prethodnih jer u njima nije opisana nikakva značajna, povijesna tema. Autori ovih djela bave se temama iz privatnih života svojih likova, ali i njihovim ljubavnim problemima, te patnjama koje se nalaze na putu do ostvarivanja njihovih velikih ljubavi. Naime, ova djela izražavaju „demokratski prosvjed pripovjedačev protiv vjerske netolerancije ili nacionalne nejednakosti.“ (Fališevac, 2003: 20) Osim toga, Fališevac navodi kako su njihove tajanstvene fabule i radnja vršili funkciju povijesnog romana koji je postojao u zapadnoj Europi, ali ne i u Hrvatskoj književnosti u to doba. (Ista, 2003: 20)

3.1. Botićev model epike u stihu

Luka Botić napisao je nekoliko djela koja ulaze u korpus epike u stihu u hrvatskoj književnosti. Jedno od djela koje pripada imenovanom korpusu, djelo je *Pobratimstvo*, te djela *Bijedna Mara* i *Petar Bačić*. Na samom početku ovog podpoglavlja važno je spomenuti kako Fališevac ova tri djela svrstava u „romantično-ljubavn[e] spjev[ove]“ (Fališevac, 1997: 26). Također, Fališevac navodi kako su djela *Bijedna Mara* i *Petar Bačić* epovi „od kojih ni jedan ne opjevava neki značajan povijesni događaj ili neku društveno tabuiranu temu, nego se u njima pripovijeda o privatnim sudbinama junaka i junakinja, uglavnom iz nižih društvenih slojeva, a pripovijeda se najčešće o ljubavnim događajima i vjerskim ili sudbinskim preprekama koje stoje na putu sreći dvoje mladih.“ (Ista: 304) Šicel u svojoj knjizi *Povijest hrvatske književnosti* navodi kako su sva tri djela napisana „dosljedno epskim desetercima i formalno pripadaju epskom žanru“ (Šicel, 2004: 90) bez obzira na niz elemenata koji su karakteristični za pripovijedanje u prozi. Nadalje, navodi kako su djela nastala u različitim vremenima, a teme za djela Botić preuzima iz narodne pjesme za *Pobratimstvo*, te se koristi građom „iz mletačkih kroničarskih zapisa izvjesnog V.Colitra o životu i Splitu i Dalmaciji tijekom druge polovice XVI. stoljeća (*Bijedna Mara* i *Petar Bačić*)“ (Isti: 91) Također, Šicel navodi kako Botić u svoje spjeve unosi „romantičarske fabule o nesretnim ljubavima mladih različitih vjera“ (Isti: 92), koji na kraju djela nesretno završavaju zbog nerazumijevanje okoline u kojoj žive. Šicel u svojoj knjizi *Povijest hrvatske književnosti* navodi da „premda je utjecaj narodne deseteračke pjesme na Botićevo stvaralaštvo nedvojben, činjenica

je i to da je on tom poetskom žanru dao svoj originalni pečat.“ (Isti: 94) Naime, on u svojim djelima nastoji povezati epiku i liriku i time fabula dobija posebnu vedrinu. Nadalje, Frangeš navodi kako je Botić pisao u novom duhu te je „prvi prevladao tragičnu marulićevsku opoziciju Turčin-Kršćanin“ (Frangeš, 1987: 169). Botićevo djelo *Bijedna Mara* nastalo je u Splitu te predstavlja priču dvoje mladih na suvremeniji način: „nježna ljubav muslimana Adela i kršćanke Mare, cvijet prerano procvao u okrutnim, zakrvljenim zemanima, svojom baladičnom tragikom svjedoči da su novi dani na pomolu: povijesni se sukobi mogu razriješiti i pomirenjem, ne samo junaštvom“ (Isti: 169) Prema tome može se reći da je Botićev književni opus vrhunac romantičarskog stvaralaštva te da je uveliko pridonio hrvatskoj književnosti pedesetih i šezdesetih godina.

4. ROMANTIČARSKE KARAKTERISTIKE U DJELU *BIJEDNA MARA*

Botićevo djelo *Bijedna Mara* pripada romantičarsko-ljubavnim spjevovima. Naime, osim same teme ljubavi, pojavljuje se i niz motiva koji su romantičarskoga karaktera. Pojavljuju se motivi

opstruirane ljubavi zbog različitih vjeroispovijesti glavnih junaka, što je i glavna tema djela uz ljubav, odnosno neostavrenu ljubav. Također, jedan od glavnih elemenata djela je svakako i hiperbolizacija osjećaja, ali i hibridnost žanra koji je čest motiv ovog djela.

4.1. Tema ljubavi

Bobinac u svojoj knjizi *Uvod u romantizam* naglašava kako je ljubav jedan od najvažnijih i najčešćih motiva u romantizmu. On o ljubavi govori kao o „najintimnijem susretu dvoje ljudi u koji se nitko drugi ne bi trebao miješati.“ Nadalje, jedan od omiljenih romantičarskih elemenata svakako je patnja zaljubljenika, odnosno neostvareni ljubavni odnosi, a Bobinac navodi kako se upravo motiv ljubavi često javlja u raznim miješanim oblicima, pa se može reći da je u djelu prisutno „umiranj[e] zbog ljubavi“ (Bobinac, 2012: 274), dakle Mara umire zbog neostvarene ljubavi između nje i Adela, što je uočljivo u sljedećem primjeru: „Nemojte mu, molim, zla učiniti!.../ Sestro, hvala!...molite se za me!.../ To izusti, pa zamalo zamri,/ Pa uzdahnu: Bože, smiluj mi se!/ S tjem dušu spokojno izdahnu.“ (Botić, 1996: 75)

Nadalje Bobinac navodi kako je ljubav u romantizmu prikazana u raznim kombinacijama (Bobinac, 2012: 274), pa je tako u djelu očljiva Melikina ljubav i njezina strast prema Adelu kojeg nikada nije vidjela, niti upoznala, a opet se na romantičan način zaljubljuje u njega: „Ne poznam ga, moj očinji vidu,/ Do što mi ga ti hvališ, Omere;/ Ti mi reče da je ko ja lijep, Tanka struka, a visoka stasa,/ Crna oka, a mila pogleda,/ A u licu zoricom obasjan,/ Mila srca ko što u jedinca/ Da mu nejma daleko jednaka./ Kad uzdahnem, ja o njemu mislim“ (Botić, 1996: 9). Također i Šicel navodi kako je ljubav pokretač sudbina likova „ona je istodobno njihova tragična kob, jer se izražena kroz ljudske jedinke suprotstavlja nametnutim i okoštanim ali nedodirljivim društvenim konvencijama“ (Šicel, 2004: 92).

Botić uvodi likove koji su, kako je već spomenuto, nesretno zaljubljeni. Naime prikazana je nemoguća ljubav između dvoje mladih različitih vjera, kršćanke Mare i muslimana Adela, a Mirko Tomasović navodi kako se radi o opstruiranoj ljubavi zbog različitih vjeroispovijesti (Tomasović, 1998: 14): „Volim tebe nego vjeru svoju;/ Ja ću s tebe da svoj život dadem,/ Ja ću s tebe vjeru da ostavim,/ U koju sam vjerovao dosad,/ Koju mi je vjerovao babo,/ A za tvoju, dušo, krasnu vjeru.“ (Botić, 1996: 64)

Osim prikaza tipične romantičarske ljubavi, prikazana je i romantičarska patnja zaljubljenika, te je prisutno veličanje ženske neizmjerne ljepote, što je vidljivo u sljedećem primjeru: „Pram očima čarnoga pogleda,/ Prama vedrom čelu djevojačkom!/ Ta gladan će od glada poginut,/ Hoće žedan poginut od žeđe,/ A s njih oka neće snimit moći;/ Kamol' neće pamet se zamrsit,/ Kamol' neće srce

poludjeti/ Sa mladosti take i ljepote?“ (Isti: 24) Osim navedenih ljubavnim motiva u djelu je svakako važno spomenuti i motiv srca, a Botica navodi da je „srce temeljni usmenoknjiževni motiv, osobito u lirici.“ (Botica, 1989: 44)

Osim ljubavnih patnji i općenitih motiva ljubavi, u djelu je prikazana i hiperbolizacija osjećaja kojom se izražavaju „krajnosti u osjećajima“ (Flaker, 1976: 117), pa Flaker navodi da se tu radi o romantičarskoj hiperbolizaciji. U djelu je romantičarska hiperbolizacija povezana s ljubavnim osjećajima koje Adel pokušava izraziti prema svojoj voljenoj Mari. Adel izražava svoje divljenje kad ugleda Maru, a njegovi osjećaji prema njoj u tom trenutku odlaze u krajnost: „Pram očima čarnoga pogleda,/ Prama vedrom čelu djevojačkom!/ Ta gladan će od glada poginut,/ Hoće žedan poginut od žeđe,/ A snjih oka neće snimit moći;/ Kamol' neće pamet se zamrsit,/ Kamol' neće srce poludjeti/ Sa mladosti take i ljepote?“ (Botić, 1996: 24)

4.2. Likovi junaka i likovi junakinja

Botica navodi kako je Botić oblikujući svoje likove pokušao prikazati njihova i fizička i psihička obilježja. Za oblikovanje Turčina Adela Seimovića Botić koristi niz pridjeva, pa Botica navodi da je on „veseo – žalostan, sretan – smeten, nasmijan – snuđen.“ (Botica, 1989: 32) Naime, dok je Adel bio u punom zanosu i potaknut ljubavi bio je spreman boriti se protiv svih za svoju ljubav, ali kad je snaga popustila predaje se kolektivu, odnosno kako Botica navodi „egzistira i dalje, ali ne kao istaknuta jedinka.“ (Isti: 32) Dalje navodi kako su Botićevi likovi jako vezani za svoje majke, što je uočljivo i u djelu *Bijedna Mara*. Naime, majka je u djelu realistična, puna životnog iskustva, te brižna i promišljena. Ona pokušava smiriti sina, ali ne uspijeva jer se takvi likovi u pravilu ne smiruju, jer smirenost nije značajka romantičarskih junaka, oni djeluju samo srcem, a ostali razlozi nisu prihvatljivi. (Isti: 34) Osim muških likova i likova majki, likovi djevojaka također su važni za razvoj fabule. Mara Vornić prikazana je kao ljepotica, a Botić uglavnom ističe izvanjske detalje. Lik Mare u ovom djelu ima obilježja *femme fragile* što je uočljivo u njezinim izvanjskim, ali i unutrašnjim opisima. Dakle Mara pripada tipu žene koja predstavlja čežnju za „ljubavi koja nije ugrožena njezinim ispunjenjem ili koja ne može biti oskvrnuta seksualnošću“ (Buzov, 1996: 97) Također, može se uočiti kako Mara nije bila spremna suočiti se s problemima svakodnevice, odnosno nije se mogla suočiti sa svojim ocem, pa posustaje i predaje se bolesti. Upravo Marina bolest dovodi do njezine psihičke i fizičke krhkosti, a autori u bolesti vide „viši i elegantniji oblik života, za njih bolest pridonosi produhovljenosti i produševljenosti tjelesnoga“ (Isti: 95), dakle u prikazu Marine smrti, ležanju na mrtvačkoj postelji mogu se uočiti romantičarski elementi lijepe, mrtve ženske osobe, što je uočljivo u sljedećim stihovima: „Leži nježna glavica od voska/ Kao nagnut pupolj b'jele ruže,/ A klonule nuz tijelo ruke./ Al t djelo smrti bit ne može,/ To je slika pokoja

anđelskog,/ Tom snu rajska odgovara java.“ (Botić, 1996: 68) Nadalje prikazana je i njezina tragična smrt gdje je prikazao stravu smrti. Sudbina djevojke Mare u djelu prikazana je na tragičan način. Nakon saznanja da je zaljubljena u Adela, odnosno muslimana, otac Maru šalje u samostan: „Otac, mati i do srca braća,/ Svi na Maru bacili prokletstvo, / Svi na Maru viknuli osvetu,/ Nemilo je odbili od sebe/ Ludu, mladu, ni gr'ješnu ni dužnu,/ Iz vedra je prognali svijeta,/ Zavili je crnu u crninu,/ U manastir zatvorili hladan.“ (Isti: 59) Nakon dugih patnji, halucinacija i čežnji za ljubavlju voljenog Adela, Mara umire u samostanu: „Nemojte mu, molim, zla činiti!.../ Sestro, hvala!... molite se za me!.../ Pa uzdahnu: „Bože, smiluj mi se!“/ S tijem dušu spokojno izdahnu.“ (Isti: 75) Naime, ljubav u ovom djelu prikazana je kao nesretna kob Mare, a na kraju djela i umire zbog ljubavi: „I ti jedna sestra ne vjeruješ/ Da ne mogu mojim srcem vladat?/ Ta da sam ga mogla zaboravit/ S tebe, sestro, zar ne bih jedine?/ Al će mene crna zemlja kriti,/ A srce će, strah me, za njim čeznut...“ (Isti: 68). S druge strane Adel tužan zbog izgubljene ljubavi pristaje na udaju za Melku, a Šicel navodi kako Botić nakon raznih pokušaja suprotstavljanja društvu, koji na kraju nisu bili uspješni, junaka vraća na „prijašnje zadane situacije“ (Šicel, 2004: 92), odnosno Adela vraća Melki. Osim prikaza njihovih tragičnih sudbina, također je prisutno i demoniziranje osobnosti kroz junaka Adela, gdje su njegovi osjećaji ljutnje i bjesnila u skladu s prirodom: „A kad zemlju burna noć pritisnu/ Munje stale derati oblake,/ Grom mu silni duši odjekivat...“ (Botić, 1996: 66) Također, valja spomenuti i postojanje snova i snoviđenja koji bitno utječu na glavne likove. Botica navodi da se radi o doživljajima između „sna i jave ili podsvijesna i polusvjesna stanja“. (Botica, 1989: 46). Naime, Botica navodi kako se u snovima likovima događaju psihičke aktivnosti koje oni sami ne mogu riješiti u svom stvarnom svijetu, a najčešće su vezane uz njihove emotivne osobnosti. (Isti: 46) Dakle u djelu je prikazano snovito stanje mlade, nesretnice Mare koja bolesna i u poluhalucinantnom stanju sanja svog Adela koji joj pjeva pjesmu koju je pjevao onog kobnog dana na pazaru: „A bolesna nesretna djevojka/ Tužno sanja, plahe roni suze;/ Ona sanja da to Adel pjeva/ Kobnu onu pjesmu na pazaru...“ (Botić, 1996: 69)

4.3. Uloga pjesnika Franje Boktulija

Botić u svoje djelo Bijedna Mara uvodi posebnog lika, odnosno pjesnika Franju Boktuliju, a Pavlović navodi kako je Boktulija „biljar čudnovate nošnje i oprave, a čudnije pameti i posla, čudan putnik, prorok, vidovnjak, pomoćnik i savjetnik, zagovornik slobode i ljubavi (stoga na Adelovoj strani), romantičarski lik što pravi Boktulija nije mogao biti.“ (Pavlović, 1998: 393). Botić Boktuliju predstavlja kao voljenog u narodu, a Pavlović navodi kako je prema gradskim spisima mogao zaključiti da je Boktulija bio jako cjenjen i poštovan te su njegove pjesme često

pjevane u narodu. (Ista: 393) Upravo na takav način Botić je Boktuliju predstavio u svojem djelu *Bijedna Mara*: „Njega mi svatko s mirom pušta/ Jer ga vide sa jutra vesela;/ Dobro znadu da se s vilom druži,/ Da m' vještice nahudit ne mogu,/ Niti urok, niti ograjisaj./ Al' ko bi mu i nahudit mogo/ Kada znade što niko ne znade?/ Znade vilu a brz kozjih nogu;/ Zna vještice i zna mast njihovu,/ Osim noći, osim krnja lonca;/ Vukodlaka svakoga poznade.“ (Botić, 1996.: 49) Nadalje, Botić kroz pjesnika Boktuliju izražava divljenje prirodi, a posebno se divi prirodnim ljepotama Splita i okolice, pa je iz njegovih pjesama uočljivo domoljublje. Pjesnik biljar nije jedini pjesnik u djelu *Bijedna Mara*, naime, u djelu su uočljiva dva pjesnika, jedan je svakako sam Luka Botić, a drugi pjesnik je Franjo Boktulija kroz kojeg Botić progovara i koji je sudionik same radnje djela. Da je san jedan od važnih elemenata ovog djela pokazuje se i kroz snove Franje Boktulija. On u snu vidi vilu i ona ga savjetuje da treba pomoći Adelu, ali se u snu upušta u borbu, odnosno kako Botica navodi u „odgonetavanje snenog stanja“ (Botica, 1989.: 48). U snu se uvode razni fantastični elementi poput vještica i vila, ali i vukodlaka: „Dobro znadu da se s vilom druži,/ Da m' vještice nahudit ne mogu,/ Niti urok, niti ograjisaj./ Al' ko bi mu i nahudit mogo,/ Kada znade što nitko ne znade?/ Znade vilu a bez kozjih nogu;/ Zna vještice i zna mast njihovu/ Osim noći, osim krnja lonca;/ Vukodlaka svakoga poznade./ Damu glogov ne treba na putu./ Pa da bi se s njime stoput sreo;/ I macića znade zla i sitna,/ Što mu s puta hromocajuć bježi/ U kapici svojoj kroz živike./ Zlo se boji pjesnikova glasa/ I njegova slova obojana,/ I njegova oka očarana;/ Što zlo nije, pjesniku se smije/ I veselo igra oko njega.“ (Botić, 1996.: 49) Fantastični element u djelu uvodi se i kroz pojam Dujmovačkog vilinskoga vrela, gdje se govori o vilama i o njihovom životu: „Tu se vile hvataju u kolo,/ Tu mi vile igre izvađaju,/ Tu ljubimce mame na razgovor/ I na tajno njino, milovanje...“ (Isti: 31) Naime, Ibrahim i Adel dolaze do vrela u nadi da će tamo sresti vile, ali tri dana Adel ih ne uspijeva sresti: „Al' nikoga k vrelu ne bijaše,/ Do što vile bijesne nevidne:/ Kolo skaču, vjetrić razmahuju,/ Pod nožicama prah u kolo viju:/ Sunce se je spustilo do mora,/ Kad djevojka svaka iza posla/ Lice mijе da ga znoj ne grdi,/ Al' nikoga k vrelu ne bijaše,...“ (Isti.: 31)

4.4. Hibridnost književnih vrsta

Botićevo djelo *Bijedna Mara* prepoznatljivo je po tome što se u njemu pronalaze elementi narodne poezije, odnosno pronalaze se hibridne vrste u djelu. Naime Botić u djelo unosi pjesme koje su negdje naznačene i uočljive, a negdje ih je stopio sa samim spjevom. Flaker u svojim *Stilskim formacijama* navodi kako tu zapravo dolazi do sjedinjavanja lirskih pjesničkih oblika i spjeva. (Flaker, 1976: 121) Upravo takvi primjeri prisutni su u cijelom djelu, najprije se lirski oblici

pojavljaju stopljeni sa spjevom, dakle Botić vizualno ne naglašava pjesničke stihove, a u njima Adel izražava svoje divljenje gradu Splitu, odnosno pjeva pjesmu gradu Splitu:

„Spljetu grade teško uzdisanje,
Tko te spljeo, divno li te spljeo!
Što te kiti more i brodovi,
To te kiti tvoje župno polje,
A brane te čelik-bedemovi,
O kojijem Turci taman ginu,
Da bi mi se ute udomili
I savili pitomo gnijezdo.“ (Botić, 1996: 13)

Nadalje, u sljedećim stihovima, koji su vizualno naznačeni i prikazani u šestercima, biljar progovora i pjeva ljubavnu pjesmu:

„Da mehoće draga,
Zdravo dočekati,
Zdravo dočekati,
Milo pozdraviti...“ (Isti: 18)

U daljnjem tekstu prikazane su brojne hibridnosti, ali na samom kraju djela pronalazi se tužbalica koju sestra izgovara dok tuguje nad mrtvim tijelom svoje sestre Mare, a ova tužbalica je također vizualno izdvojena:

„Nemojte nas rastavljati,
Slatka braco!
Dvije sestre jedinice,
Jadna sestro!
Sahranite mene s njome,
Kukavicu,
U tu tamnu hladnu kucu
Na vijeke...“ (Isti.: 76-77)

Naime, Pavlović navodi da je upravo ova tužbalica zabilježena u splitskim dokumentima, u izvještaju splitskog kneza. U tim se dokumentima također opisuje i sam događaj što dokazuje da je djelo zapravo napisano po istinitom događaju. (Pavlović, 1998: 391)

5. ROMANTIČARSKE KARAKTERISTIKE U DJELU *PETAR BAČIĆ*

Botičevo djelo, *Petar Bačić*, ep je u kome se ne opjevava nikakav značajan povijesni događaj nego se u njemu opjevava nesretna ljubavna priča Petra Bačića i njegove voljene Jelke. Naime, prikazuje njihove patnje i čežnje zbog neostvarene ljubavi koju je nemoguće ostvariti zbog nejednakih staleških poredaka. Kroz cijelo djelo Botić uvodi razne romantičarske elemente, poput ljubavnih patnji zbog neostvarene ljubavi dvoje mladih, koji ne pripadaju istom staleškom položaju. Također, uvodi elemente koji su karakteristični za romantizam, a to su tamne, noćne strane prirode povezane s osjećajima likova, ali i elemente fantastike koji su također prisutni u djelu. Uz

spomenute elemente Botić koristi i mnoge druge romantičarske elemente koji djelo svrstavaju u korpus romantičarskih djela.

5.1. Ljubav

Ljubav je jedan od posebnih motiva i elemenata romantizma, a Bobinac navodi kako se tu govori o „najintimnijem susretu dvoje ljudi u koji se nitko drugi ne bi trebao miješati, u stvarnosti su u njoj oduvijek udjela imali društvo sa svojim konvencijama i tabuima“ (Bobinac, 2012: 273), a upravo to prisutno je i u djelu *Petar Bačić*. Naime, ljubav između dvoje zaljubljenika nije moguća zbog njihova staleškog poretka. Budući da je Jelka bila iz bogate obitelji, nikako nije mogla postati žena siromaha. Prema tome, djelo je puno ljubavnih elemenata i čežnje za neostvarenom ljubavi. Bobinac također navodi kako čovjek treba ljubav birati srcem, a ne se ravnati „moralnim konvencijama i staleškim mišljenjima.“ (Isti: 274) Ljubavne patnje protežu se kroz cijelo djelo te je prikazana patnja i Jelke i Bačića, ali i obostrana ljubav i čežnja: „Petar ode s Jelkom k' vinogradu./ Bože mili, još i toga čuda!/ Gori srce i jednom i drugom./ Hoće pusto hoće da izgori“ (Botić, 1862: 23)

Nadalje, element „opstruirane ljubavi zbog nejednaka staleška položaja“ (Tomasović, 1998: 14) uvodi Tomasović u svome djelu *Razdoblje romantizma u hrvatskoj književnosti*. Ovaj element ujedno je i pokretač teme djela. Naime, tema neostvarene i zabranjene ljubavi između Bačića i Jelke proteže se kroz cijelo djelo, a dovodi do Bačićeva prelaska na stranu Turaka, ali i smrti na kraju djela zbog nemogućće ljubavi između siromaha (Bačića) i plemkinje iz dobre obitelji (Jelke). U djelu zbog neostvarene ljubavi pate obje strane, najprije Bačić koji je svjestan svoga siromaštva: „Pa i moje hudo siromaštvo./ Pa ja mislih misli svakojake./ Mislio sam, dušom premetao./ Al' inače smisliti nemogoh./ Nego da se zavjerim svom srcu:/ Bud s' nesrećom drugovati moram/ I izpijat kleta što napija“ (Isti: 26), a onda i Jelka koja ga bez obzira na sramotu i zabrane neizmjerljivo voli: „Nek si ubog, neka si siromah,/ Kad bez tebe meni sreće nejma“ (Isti: 27). Njihovim nadama i snovima u moguću ljubav na kraj staje Jelkin otac, koji protjera Bačića nakon njegove prosidbe, zbog čega se Bačić odluči osvetiti Jeliknoj obitelji: „Gledaj hulje, gledaj kopilana,/ Sta mu neće sve na pamet pasti,/ Što li prosjak sve poželit neće!/ Zar ti neznaš, nesretni prosjače,/ Tko je Jelka, kakvog li je roda“ (Isti: 43)

5.2. Likovi junaka i likovi junakinja

Likovi koje je Botić oblikovao u svom djelu romantičarski su likovi koji izgovaraju nizove monologa, a koji odgovaraju pjesnikovim emocijama. Naime, Botić progovara kroz Bačića koji je „hiperzenzibilan i hirovit, odluč[an] u htjenjima, nezadovoljan društvenim konvencijama (Botić, 1989: 31) koji na samom kraju završava tragično, odnosno umire. On odlučuje osvetiti se svojim neprijateljima pomoću neprijatelja Turaka. Također, Bačić je čvrsto vezan uz majku, kojoj je ostao samo sin, sluša majku, a ona ga pokušava svojim savjetima urazumiti i pokazati mu pravi put, ali na samom kraju ne uspijeva. Ne uspijeva ga smiriti zato što je Bačić romantičarski lik, poput Adela, koji djeluje logikom srca. Ženski likovi u djelu su također važni za fabulu (Mejra, Kata i Jelka). Pokraj motiva neostvarene ljubavi i patnje, koji su glavni pokretači teme u ovom djelu, uočljiva je i tragična sudbina likova. Naime, Bačić na kraju otima Jelku, ali i umire zbog svog junačkog pothvata: „Pa je meće do sebe u čamcu,/ A Kata mi ne ostavlja Jelku,/ Brzo skoči za sestrom u čamac,/ Pa je opet k' srcu prigrlila./ Tada Bačić poviče na društvo:/ Braćo moja, sve uzdanje moje,/ Ili sada, ili više nikad,/ Il ćete me sretno oženiti,/ Il ćete me danas sahraniti“ (Botić, 1862.: 155) Lik Bačića predstavljen je kao junak i kao pošten te pravedan čovjek, ali u trenutku kada ga Jelikin otac ponizi, postaje osoba puna gorčine i prijezira koja je željna osvete. Bobinac navodi da lik dvojnika najprije upućuje na rascjepljenost ličnosti „a u romantizmu se, s otkrivanjem sfere nesvjesnoga, udvojenost premješta u čovjekov unutrašnji svijet“ (Bobinac, 2012: 257). Prema tome, može se reći da se u njegovom liku prepleće dvojništvo, postaje demonski opsjednut te se prepleću motivi zločina, ali i straha da ne izgubi Jelkinu ljubav. Upravo takva demonska opsjednutost prikazana je u sljedećem citatu: „U tielu sav se uzdrhtao,/ Kosa mu se podigla na glavi,/ A ustima grozno se nasmija./ Posmjeh taki kod Boga na nebu/ Izvrgo bi sam raj u paka,/ Kamo l' nebi srce Bačićevo/ Prometnuo u pakleno srce“ (Botić, 1862.: 80). U oblikovanju likova važnu ulogu ima i nerazlikovanje sna od jave koje uveliko utječe na stanja glavnih junaka ovog djela te Bobinac navodi kako romantičari često posežu za zbivanjima u nadnaravnoj sferi, te da fantazija usklađuje dvije nejasnoće koje su tipične za romantičarske tekstove, a to su nerazlikovanje sna od jave i zamjene identiteta likova. (Bobinac, 2012: 248) Upravo nerazlikovanje sna od jave prisutno je u djelu *Petar Bačić* i to na više mjesta. Glavni lik pada u snovita stanja i sanja bitku te sanja kako ubija Jelkinog brata, kojeg na kraju i ubije, ali na javi. Naime, Bačić se budi iz sna i nije siguran je li sanjao i boji se da sluti nesreću: „I vrele ga suze probudile/ I to teško muklo jaukanje,/ Pa još teku suze i na javi./ Suze triše neveseli Bačić,/ Trišući jih pretežno uzdiše,/ Uzdišući siromah se tješi:/ Hvala Bogu što je u snu bilo!/ Pa je stao sjetan

razmišljati./ Te strahote u snu doživjeo,/ Al tko bi mi jadnom kazat' znao/ Jesu li mi od sna u san došle,/ Il mi slute na nesreću kakvu“ (Botić, 1862: 80). U snu Bačić vidi svoju Jelku punu krvi kako drži krvavu glavu pa se može reći da san postaje izvorište fantazije i strahota, što je prikazano u sljedećem primjeru: „Tiho ide a zemlje ne dira?/ Bože čuda, ta to mi je Jelka!/ U bielu bieli se krasna/ A u licu sjajna zorolika,/ Oči su joj do dvie zvezde;/ Igra mi se kiticom cvieća,/ Ali curi krvca iz kitice./ Bože dragi, ta to nije kita/ Već iz glave mrtve krvca teče. (Isti: 77). Također, Bačićevi snovi imaju funkciju proricanja, naime, Bačić sanja kako ljekar Rolandić gori, što se na kraju djela i događa, pa možemo reći da se ostvaruje transgresija vremena, odnosno sanja ono što se kasnije ostvaruje u djelu: „Usnu vidjeh istinu na javi,/ A tako je nitko nije vidjeo/ U snu lažnom, a kamo li na javi/ U snu vidje Rolandić ljekara / Kako gori od glave do pere“ (Isti: 127)

5.4. Romantičarski folklorizam i pučka fantastika

Fantastični elementi također su važni i prisutni u djelu, a Flaker navodi da su elementi romantizma preuzeti iz „srednjovjekovnih legendi, pučke predaje, usmene književnosti i nacionalne mitologije.“ (Flaker, 1976: 118) U djelu se fantastika ostvaruje kroz motiv pojave vještica. Naime, pustinjač govori kako je Kata vještica i optužuje ju za vještičarenje, a element se dodatno ostvaruje Katinim priznanjem: „Vještice su k' meni dolazile,/ Na metli su k' meni dolitale,/ Kod mene su one zbor imale,/ Kog će ureć kog' li će umorit./ Od mene su čine saznavale,/ Od mene su masti uzimale,/ I ja sam jim pripravljala masti“ (Botić, 1862: 118)

Fantastika se u djelu ostvaruje i kroz usmenu predaju. Naime, likovi seljaka prepričavaju svoje događaje koji su neobjašnjivi i ne znaju kojoj pojavi ih pripisati: „Vidjeo je svojima očima,/ Projašila do tri konjanika,/ Svi u crnu na konjima vranim,/ Nit' šta sbore, niti šta govore,/ Konji idu bata jim ne čuješ,/ Jer mi idu, mrakom a ne zemljom;/ Do tri kuće njih tri dojašili,/ Pod njima se konji opružili,/ Pružili se do kućnih krovova,/ Al konjici tri su crne mačke,/ Po krovovim mačke protrčale,/ Vrani konji tri sú pasa crna,/ Oko kuće oni obilaze:/ Psi mi vijuju, a mačke mauču;/ Kada jutros u tim trim kućama,/ Tri mrtvaca, braćo, osvanula!“ (Isti: 112). Nadalje, uz usmenu predaju vezano je i praznovjerje naroda. Poznato je da su Turci skloni praznovjerju i vjerovanju u razna čuda koja vode do fantastičnih elemenata, a upravo takav element uočljiv je u Mejrinih djelima zaštite Bačića od smrti: „Najstarijeg uhvatim kokota,/ Kojino je jajce izključivo/ Kada no je mladi mjesec sjao;/ Kad kokoti drugom zapjevali/ Ja sam njega u mraku zaklala;/ Kad kokoti trećom zapjevali/ Ja sam njemu jezik izčupala,/ Prie zore i bielog danku/ U grivu ga konju upletala/ Dobrom konju tvog sinka jedinca./ Ništa njemu danas bit nemože“ (Isti: 90)

5.5. Romantičarski pejzaž

Pjezaž u romantizmu nije označavao informacije o prirodi pa Flaker u svojim *Stilskim formacijama* navodi da „romantičar oblikuje dušu koja doživljuje prirodu, a ne samu prirodu, izražava odnos prema predmetu više negoli sam predmet“ (Flaker, 1976: 114). Nadalje, navodi da se u predromantizmu pjezaž izvodi iz idile i pastorage, a onda se počinju uvoditi jezera, ruševne zgrade, ali i groblja. (Isti: 114) Upravo pejzaž groblja prikazan je u djelu *Petar Bačić* i to na samom početku, što je vidljivo u sljedećem primjeru: „Nad grobom je zemlja prosahnula/ Nad grobom je i krst iztrunuo,/ Samo vjetar kroz češljugu piri,/ A češljuga suha glas izdaje:/ Teški li su, nesretni Bačiću.“ (Botić, 1862: Posveta).

Flaker dalje navodi da se romantičarski pejzaž pojavljuje u „funkciji izražavanja pjesnikove ili junakove osamljenosti“ (Flaker, 1976: 114), a koji su također uočljivi u djelu kroz lik Jelke koja pati za svojim dragim u tmuni sjetne noći: „Tako tuži Jelka u samoći,/ A u tmuni sjetne tihe noći,/ Kad zakuca njetko u tamburu,/ Njegdje blizo, al drugoj djevojci.“ (Isti: 10).

Osim osjećaja usamljenosti prikazani su i osjećaji sreće i ushita koji odgovaraju sunčanom pejzažu, a također su uočljivi u liku Jelke: „Od radosti sva se osmjehnula,/ Žarko se je upreptilo sunce,/ Svaka travka posta zelenija,/ Plavo nebo posta plavetnije,/ Tiho more posta još tišije“ (Botić, 1862: 20). U djelu je najviše zastupljen noćni, tajanstveni pejzaž kojega Bobinac naziva „tamn[im], noćn[im] stran[ama] čovjeka i prirode.“ (Bobinac, 2012: 248) Noćni pjezaž povezan je s nelagodnom i strahom, ali i gotikom te elementima jezovitoga, što je uočljivo u sljedećem primjeru: „Nego čuješ, kosa ti se ježi,/ Strah i muka ubija te teška/ Kako tuli , kako grozno vije,/ Čini ti se zemljom i kamenjem/ Proviruju kletnici iz pakla;/ Čini ti se po vjetru i mraku/ Uzjašile vještice na metle“ (Botić, 1862: 6).

Osim navedenih prikaza romantičarskog pejzaža, koji je povezan sa stanjima likova, u djelu su prikazani i opisi okolice Splita, prema tome Jukić i Buljubašić navode kako je mediteranski prostor u Botićevom tekstu dominantan, a Botić navodi „po bogatstvu maričkih atributa i opisima maričkih ugođaja nadmašuje svu hrvatsku književnost tog vremena, i nema mu ravna ni među starijim hrvatskim književnicima“ (Botić, 1989: 36) Nadalje, navode da u epu *Petar Bačić* dolazi do izražaja Botićeva stilizacija mediteranskog prostora te se taj isti prostor „ne rabi u vidu binarne pozicije domovina/zavičaj – nedomovina/tuđina već je semantizacija tekstualnih struktura monogeografska, odnosno ostvaruje se unutar regionalnih specifičnosti dalmatinskoga kraja.“ (Jukić, Buljubašić, 2017: 39-40) Upravo takav primjer pronalazi se u prvom pjevanju pod nazivom *Marjan* gdje se pronalaze „toponimi i vegetacijski motivi - *Split, Marjan, more, jugovina, bura,*

masline, smokve, kadulja, krš“ (Iste: 40), a Jukić i Buljubašić navode kako se upravo ti motivi mogu čitati i na doslovnoj i na prenesenoj razini. Na doslovnoj razini prikazuje se Split i okolica Splita, a na prenesenoj razini iščitava se „čitav niz konotacijskih značenja koja imaju funkciju problemski najaviti kompleksnost i tragičnost odnosa i događaja u epu.“ (Iste: 40) Naime, svaki navedeni motiv gore, može se promatrati i tumačiti na poseban način i svaki posebno, pa tako za more Botić govori da je mirno, pa uzdiše sjetno, zatim je goropadno, dakle daje mu čitav niz konotacija što je vidljivo u sljedećem primjeru: „Što mi mirno more oko tebe,/ Pram mjesecu il' uzdiše sjetno,/ Il šaupće tihijem talašcem,/ A nekad se goropadno žesti,/ Oko tebe, Marjane, biesni,/ A talase pljuskom o te lomi.“ (Botić, 1862: 1) Također, može se tumačiti i kao proces „nestalnosti, promjenjivosti, teškoća koje će zadesiti lirske junake ovoga epa.“ (Jukić, Buljubašić, 2017: 41) Nadalje, motiv mora poistivjećuje se s tragedijom, odnosno sa stanjima likova što je prikazano u sljedećem stihu: „Od njenieh bujnih mutnih suza/ Sinje more nabujilo bujno;/ Kako tuži i kako uzdiše,/ Od njenieh gorkih uzdisaja/ Nabreknuli ti mrki oblaci“ (Botić, 1862: 148) Naime, stih govori o tome kako se more puni suzama i buja, odnosno raste. Osim ovog stiha i sljedeći stih prikazuje tužnu Jelku koja plovi morem u čamcu, odnosno prikazuje još jednu negativnu konotaciju koja je povezana s morem: Spušta mi se niz tananu kulu/ A za njome ta vierna sestra,/ Pa se baci u čamac na moru,/ Pa se tužna otisne u more;/ A kada se otisla u more/ U to slano u to tiho more,/ Razkrilila djevojačko krilo/ Kano da je srce razkrilila.“ (Isti: 151)

6.ZAKLJUČAK

Ovim radom prikazano je kako djela *Petar Bačić* i *Bijedna Mara* obiluju romantičarskim elementima, stoga se zasigurno mogu uvrstiti u djela koja predstavljaju hrvatski romantizam. Temeljne karakteristike ovih djela svakako su ljubavne neprilike glavnih junaka, te prikaz njihovih psihičkih stanja zbog neostvarene ljubavi. Prikazana je opstruirana ljubav zbog nejednaka staleškog položaja, ali i zbog različitih veroispovijesti. Osim neostvarene ljubavi uočljiva je i

hiperbolizacija osjećaja, gdje su glavni likovi prikazani kao tipični romantičarski junaci hipersenzibilnih osjećaja, ali i spremni boriti se za pravdu i ljubav bez obrzira na sve. Također, sami likovi koji su oblikovani tipično botičevski, igraju važnu ulogu u djelu, počevši od Adela i Bačića, do likova žena: Mara, Kata, Jelka, pa sve do likova majki. Osim ljubavi i osjećaja prikazan je i romantičarski pejzaž koji je u oba djela u skladu s osjećajima likova, ali i pejzaž koji prikazuje i veliča ljepote prirode, odnosno Splita i okolice. Ono što je važno za Botičeva djela svakako je hibridnost žanrova koja je prisutna u djelima, odnosno većinom u djelu *Bijedna Mara*, on uvodi narodne pjesme koje su naglašene u djelu ili stopljene s epom. Također, ono što je drugačije i što ga ističe, svakako je uvođenje pjesnika biljara u djelu *Bijedna Mara* kroz koji progovara sam autor. Ni u jednom od ovih djela Botić ne opjevava značajan povijesni događaj, nego pripovijeda o intimnim ljubavnim osjećajima pojedinaca. Međutim, djela su svakako važna zato što se u njima izražava demokratski prosvjed protiv vjerske netolerancije ili nacionalne nejednakosti. Analizirana Botičeva djela značajna su u razvoju hrvatskog književnog romantizma te žanrovski i tematski obogaćuju sliku hrvatskog romantizma.

7. LITERATURA

Predmetna literatura:

Botić, Luka, 1996., *Bijedna Mara*, Zagreb, Nakladni zavod Matice Hrvatske.

Botić, Luka, 1862., *Petar Bačić*, Osijek, Brzotisko m Dr. Lehmana i drugi.

Stručna literatura:

- Bagić, Krešimir, 2012., *Rječnik stilskih figura*, Zagreb, Školska knjiga d.d.
- Bobinac, Marijan, 2012., *Uvod u romantizam*, Zagreb, Leykam international.
- Botica, Stipe, 1989., *Luka Botić*, Zagreb, Zavod za znanost o književnosti.
- Botić, Luka. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 19. 7. 2020., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=8980>.
- Buzov, D. 'Progonjena nevinost' i *femme fragile* : dva ženska lika u hrvatskom romanu od Šenoe do početka 20. stoljeća. *Republika*. - 52(1996), 5/6; str. 93-105.
- Fališevac, Dunja, 1997., *Kaliopin vrt*, studije o Hrvatskoj epici, Split, Književni krug. Fališevac, Dunja, 2003., *Kaliopin vrt II*; Studije o poetičkim i ideološkim aspektima Hrvatske epike, Split, Književni krug.
- Flaker, Aleksandar, 1976., *Stilske formacije*, Zagreb, Sveučilišna naklada Liber.
- Frangješ, Ivo, 1987., *Povijest hrvatske književnosti*, Zagreb – Ljubljana, Cankarjeva založba.
- Jukić, Sanja, Buljubašić, Ivana, 2017., „Romantičarski mediteranizam u djelima Luke Botića“, u knj. *Luka Botić: pjesnik nacionalnog jedinstva i vjerske snošljivosti, Dani Luke Botića*, Đakovo/Kaštela, Udruga Opor-Botići Đakovački kulturni krug, str. 35 – 45
- Mihanović, Nedjeljko, 1989., *Botić, Luka*, Hrvatski biografski leksikon, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 19. 7. 2020. <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=2569>
- Pavlović, Cvijeta, 1998., *Bijedna Mara - romantički spjev Luke Botića*, u *Dani Hvarškoga kazališta*, knj. 24: Hrvatska književnost u doba preporoda, Split, Književni krug, str. 379 – 397.
- Šicel, Miroslav, 1979., *Pregled novije hrvatske književnosti*, Zagreb, Matica hrvatska.
- Šicel, Miroslav, 1997., *Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća*, Zagreb, Školska knjiga.
- Šicel, Miroslav, 2004., *Povijest hrvatske književnosti XIX. stoljeća, Knjiga I., Od Andrije Kačića Miošića do Augusta Šenoe (1750-1881)*, Zagreb, Naklada Ljevak d.o.o.
- Tomasović, Mirko, 1998., "Razdoblje romantizma u hrvatskoj književnosti", u knj. *Dani Hvarškoga kazališta*, knj. 24, Split, Književni krug, str. 5 – 15.

